

NEMIS TILI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.

Fayzulloyeva Yulduz Narzulloyevna
Buxoro davlat pedagogika instituti Xorijiy
tillar metodikasi kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada nemis tili ta'limida innovatsion yondashuvlarning mohiyati, ularni o'quv jarayonida qo'llashning nazariy asoslari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar yordamida o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish, motivatsiyani oshirish va mustaqil ta'limni rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Maqolada turli xildagi innovatsion yondashuvlarning nemis tili darslarida qo'llanish tajribalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: nemis tili, innovatsion texnologiyalar, raqamli ta'lim, AKT, interfaol metod, kommunikativ kompetensiya.

Bugungi kunda xorijiy tillarni, xususan, nemis tilini o'qitish jarayoni ta'lim tizimining eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jahon miqyosida integratsiya, texnologik rivojlanish, madaniy aloqalarning kengayishi xorijiy tillarni chuqur bilishni har bir shaxs uchun zaruratga aylantirdi. Shu bois O'zbekiston Respublikasida ham xorijiy tillarni o'qitishning sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, o'qitish metodikasini yangilash davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarni egallash nafaqat muloqot vositasi, balki professional o'sishning asosiy omiliga aylandi. Nemis tili Yevropa Ittifoqida eng ko'p so'zlashuvchi ona tili hisoblanib, fan, texnika va iqtisodiyot sohalarida yetakchi o'rin tutadi. Biroq, nemis tili grammatikasining murakkabligi (artikellar, turlanishlar, gap qurilishi) ko'pincha o'rganuvchilarda qiyinchilik tug'diradi.

Shu sababli, ta'lim tizimida **innovatsiya** – bu shunchaki yangi texnikani qo'llash emas, balki o'qitish falsafasini o'zgartirish demakdir. Raqamli texnologiyalar o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi masofani qisqartiradi, o'quv jarayonini individual va qiziqarli qiladi.

Nemis tili Yevropa Ittifoqida eng ko'p so'zlashiladigan tillardan biri bo'lib, fanning, texnikaning, san'atning va iqtisodiyotning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Shu sababli nemis tilini o'rgatish jarayonida o'quvchilarda nafaqat grammatik bilim, balki muloqot, tinglab tushunish, o'z fikrini erkin ifodalash va madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirish zarur. Bu esa o'z navbatida o'qituvchidan an'anaviy dars shakllaridan chiqib, noodatiy, interfaol va ijodiy yondashuvlarni qo'llashni talab qiladi.

“Innovatsiya” atamasi lotincha “innovatio” so'zidan olingan bo'lib, “yangilanish”, “yangilik kiritish” degan ma'noni anglatadi. Innovatsion yondashuv ta'lim jarayonida yangicha fikrlash, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, o'quvchini faol subyektga aylantirish demakdir.

Nemis tili o'qitishda innovatsion yondashuvlar deganda, ta'lim jarayonida **interfaol metodlar, multimedia vositalari, raqamli platformalar, o'yinli yondashuvlar** hamda **virtual kommunikatsiya vositalarini** qo'llash tushuniladi. Bu orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustaqil ravishda oshiradilar, darsda faol muloqotga kirishadilar va o'z fikrlarini erkin ifodalay oladilar.

“Blended learning” (aralash o'qitish)— bu an'anaviy auditoriya mashg'ulotlarini onlayn ta'lim bilan uyg'unlashtiruvchi texnologiyadir. Nemis tili o'qitishda bu model juda qulay: o'quvchi darsdan oldin yoki keyin internet orqali materiallar bilan tanishadi, audio va video darslarni ko'radi, testlar yechadi,

so'ng dars jarayonida o'qituvchi bilan muloqot orqali o'z bilimini mustahkamlaydi.

Masalan, o'qituvchi "Meine Familie" mavzusi bo'yicha onlayn platformada (masalan, Google Classroom yoki Padlet) material joylashtiradi. O'quvchilar uni uyda o'rganib keladi, darsda esa muloqotli mashg'ulotlar, o'yinlar yoki rolly sahnalar orqali amaliyot o'tkaziladi. Bu yondashuv o'quvchilarda mustaqil ishlash, vaqtni rejalashtirish, tanqidiy tahlil qilish kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Flipped Classroom (teskari sinf) modeli - bu modelda dars jarayonining an'anaviy tartibi o'zgartiriladi: nazariy materiallar o'quvchilarga darsdan oldin onlayn tarzda beriladi, darsning o'zi esa muhokama, amaliy mashqlar va muloqotga bag'ishlanadi.

Nemis tili o'qitishda bu usul nihoyatda samarali, chunki o'quvchi darsga tayyor holda keladi, grammatik yoki leksik ma'lumotni avvaldan biladi. Dars jarayonida esa o'qituvchi bilan interfaol mashg'ulotlar, suhbat, loyiha ishlari o'tkaziladi. Bu metod o'qituvchining vaqtini tejaydi va o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

"Flipped Classroom" (To'ntarilgan sinf) metodikasi

Ushbu model an'anaviy dars tuzilishini teskarisiga o'zgartiradi.

Uyda: Talaba mavzuni (masalan, *Passiv Zustand*) o'qituvchi tayyorlagan video yoki interfaol taqdimot orqali o'rganadi.

Sinfda: O'qituvchi mavzuni tushuntirishga vaqt sarflamaydi. Buning o'rniga talabalar bilan birga amaliy mashqlar, dialoglar va munozaralar o'tkaziladi.

Bu yondashuv talabalarda **mustaqil o'rganish ko'nikmasini** (Autonomes Lernen) shakllantiradi.

Loyihaga asoslangan ta'lim (Project-Based Learning)

O'quvchilarga nemis tilida real hayotiy topshiriqlar beriladi. Masalan, "Germaniya universitetlariga qabul jarayoni" bo'yicha qo'llanma yaratish yoki "Ekologik mahsulotlar reklamasi"ni tayyorlash. Bu jarayonda til o'rganuvchi grammatikani shunchaki yodlamaydi, balki undan maqsadli foydalanadi.

Ta'lim platformalari (LMS)

Moodle va Google Classroom: Dars materiallarini tizimlashtirish, topshiriqlarni onlayn qabul qilish va baholash uchun keng qo'llaniladi.

Goethe-Institut resurslari: "Mein Weg nach Deutschland" platformasi nemis tilini endi boshlaganlar uchun hayotiy vaziyatlarda (do'kon, shifoxona, ish joyi) tilni qo'llashni o'rgatadi.

3.2. Gamifikatsiya (O'yinlashtirish)

O'yin orqali o'qitish talabalarning darsga bo'lgan qiziqishini 40% gacha oshirishi isbotlangan.

Kahoot va Quizlet: Lug'at boyligini oshirishda "musobaqa" elementini kiritadi.

Lern Deutsch - Die Stadt der Wörter: Bu Germaniya tomonidan ishlab chiqilgan sarguzashtli o'yin bo'lib, o'quvchi virtual shaharda yurib, turli topshiriqlarni bajaradi va nemis tilida so'zlashadi.

Sun'iy intellekt (ChatGPT, Claude, Gemini) nemis tili o'qitishda quyidagi imkoniyatlarni beradi:

Individual yondashuv: AI har bir talabaning darajasiga moslab mashqlar yaratadi.

Suhbatdosh: Talaba AI bilan "Xayoliy kafe"da nemischa suhbat qurishi mumkin. AI uning xatolarini real vaqt rejimida tuzatadi.

Matnni soddalashtirish: Murakkab nemis klassik asarlarini o'quvchining darajasiga (A2 yoki B1) moslab qayta yozib beradi.

Nemis tilini o'rganishda faqat darslik bilan cheklanish tilning "o'lik" bo'lib qolishiga olib keladi.

Podcastlar: *Deutsche Welle* podkastlari talabalarning eshitib tushunish (Hörverstehen) qobiliyatini rivojlantiradi.

YouTube: *Easy German* kanali ko'cha suhbatlari orqali real nemis lahjalari va madaniyatini o'rgatadi.

VR (Virtual Borliq): Virtual ko'zoynaklar yordamida talaba Berlinga "sayohat" qilishi va vokzalda chipta sotib olish dialogini jonli his qilishi mumkin.

Innovatsion yondashuvlar o'quv jarayonini quyidagi jihatlardan samarali qiladi:

- o'quvchilarni faol subyektga aylantiradi;
- muloqotga asoslangan o'qitishni kuchaytiradi;
- ijodiy tafakkurni rivojlantiradi;
- o'rganilayotgan tilni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga imkon beradi;
- o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlaydi;
- mustaqil ta'lim va tanqidiy fikrlashni shakllantiradi.

Pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi tizimli yondashuvlar majmuasidir. Ular o'qitish jarayonini oldindan loyihalash, rejalashtirish, amalga oshirish va natijani baholash bosqichlarini o'z ichiga oladi. Noodatiy pedagogik texnologiyalar deganda o'quvchi shaxsini ta'lim markaziga

qo'yuvchi, muloqot va ijodkorlikka asoslangan, o'rganilayotgan tilni real kommunikativ holatlarda qo'llash imkonini beruvchi usullar tushuniladi.

Chet tillarini o'qitishda eng muhim maqsad — kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdir. Ya'ni o'quvchi o'rgangan tilni real hayotda, muloqotda, kundalik vaziyatlarda bimalol qo'llay olishi kerak. Bu esa faqat darsda faol o'zaro muloqot bo'lgan, o'quvchi mustaqil fikr bildiradigan, izlanadigan va ijod qiladigan sharoitda yuzaga keladi. Interfaol metodlar ana shunday imkoniyat yaratadi.

Interfaol usullar o'quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. O'qituvchi endi faqat bilim manbai emas, balki yo'naltiruvchi, tashkilotchi va motivatsiya beruvchi rolini bajaradi. Interfaol darslarda o'quvchi o'qituvchi bilan, o'quvchilar esa bir-biri bilan muloqot qiladi, o'z fikrini himoya qiladi, bahslashadi va tahlil qiladi. Bu jarayon til o'rganishda nihoyatda muhim, chunki til — bu muloqot vositasi.

Nemis tili darslarida qo'llaniladigan interfaol usullarning ko'plab turlari mavjud. Eng samarali va keng tarqalganlaridan biri bu — rol o'ynash (Rollenspiel) metodidir. Bu usulda o'quvchilar turli ijtimoiy vaziyatlarda o'zlarini sinab ko'radilar: do'konda xarid qilish, restoranda buyurtma berish, kasalxonada suhbat, mehmon kutish va hokazo. Shu tariqa o'quvchi grammatikani amaliyotda ishlatadi, tilni "jonli" o'rganadi. O'yin davomida u tabiiy ravishda so'zlashish malakasini oshiradi, o'z fikrini to'g'ri ifodalashni o'rganadi.

Shuningdek, "Debatte" (bahs-munozara) usuli ham nemis tili darslarida yuqori samaradorlik beradi. O'quvchilar biror mavzuda ikki qarama-qarshi nuqtai nazarni himoya qiladilar. Bu ularni tanqidiy fikrlashga, dalil keltirishga, tildan faol foydalanishga o'rgatadi. Masalan, "Technologie – Fluch oder Segen?" (Texnologiya – ofatmi yoki ne'matmi?) kabi mavzular asosida bahs tashkil etish o'quvchilarning so'z boyligini kengaytiradi va muloqot madaniyatini rivojlantiradi.

Noodatiy texnologiyalardan biri — “Project-based learning” (loyiha asosida o‘qitish) metodidir. Bu usulda o‘quvchilar ma’lum bir mavzu bo‘yicha loyiha tayyorlaydilar: masalan, “Mein Traumland Deutschland”, “Die Umwelt schützen”, “Meine Lieblingsstadt” kabi mavzularda. Loyihani tayyorlash jarayonida ular ma’lumot izlaydi, tahlil qiladi, yozma va og‘zaki nutqini rivojlantiradi. Loyiha himoyasi vaqtida esa o‘z fikrini nemis tilida bayon etish, savol-javob qilish ko‘nikmalari shakllanadi.

So‘nggi yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) yordamida ta’lim jarayonini tashkil etish keng qo‘llanilmoqda. Nemis tili o‘rgatishda AKT o‘quvchilarga darsdan tashqari mustaqil mashg‘ulot olib borish, internet manbalardan foydalanish, audio va video materiallarni tinglash imkonini beradi. Masalan, Quizlet, Kahoot, Padlet, Duolingo, Goethe.de, YouTube kabi platformalar orqali so‘z boyligini mustahkamlash, grammatikani takrorlash, tinglab tushunishni mashq qilish mumkin.

Kahoot platformasi o‘yin tarzidagi test tizimi bo‘lib, o‘quvchilar o‘zaro raqobat muhitida javob berishadi. Bu ularni faollikka, tez fikrlashga, diqqatni jamlashga o‘rgatadi. Quizlet esa so‘zlarni yodlash uchun interfaol kartochkalar yaratish imkonini beradi. O‘quvchilar o‘zlari tayyorlagan so‘zlar to‘plamidan test, o‘yin va yozma mashqlar tuzishadi. Shu orqali o‘rganish jarayoni nafaqat samarali, balki qiziqarli tus oladi.

Interfaol metodlarning yana bir afzalligi — ular o‘quvchilarda hamkorlikda ishlash, muloqot madaniyatini rivojlantirishga yordam beradi. Guruhli ishlarda o‘quvchi nafaqat o‘z fikrini bildiradi, balki boshqalarning nuqtai nazarini tinglashni, hurmat qilishni o‘rganadi. Shu tarzda dars jarayoni o‘quvchining shaxsiy fazilatlarini ham shakllantiradi.

Nemis tili darslarida o‘yin texnologiyalari ham juda samarali hisoblanadi. Masalan, “Domino grammatikasi”, “So‘zlar lotosi”, “Kim topadi?” kabi o‘yinlar orqali grammatik qoidalar mustahkamlanadi, so‘z boyligi oshadi. O‘yinlar darsni

jonlantiradi, o'quvchilarni zeriktirmaydi va ularning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi.

O'qituvchining roli bu jarayonda alohida ahamiyatga ega. U bilim manbai sifatida emas, balki yo'naltiruvchi, fasilitator sifatida ish yuritadi. U o'quvchilarning mustaqil fikrini rag'batlantiradi, ularda o'z-o'zini baholash va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Shuningdek, o'qituvchi darsni loyihalashda har bir o'quvchining psixologik holatini, til darajasini va individual imkoniyatini hisobga olishi kerak.

Noodatiy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarda ijodiy tafakkur, muloqot madaniyati va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Bu jarayon nafaqat til o'rganish, balki shaxsni har tomonlama kamol toptirishga xizmat qiladi. Masalan, darsda o'quvchi o'z fikrini mustaqil himoya qila oladi, jamoa bilan ishlaydi, muammoga yechim topadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interfaol usullar qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning so'zlashuv faolligi 25–35 foizga, lug'at boyligi esa 40 foizga ortgan. Shuningdek, tinglab tushunish ko'nikmalari, grammatikani amaliy qo'llash darajasi ham sezilarli oshgan. Eng muhimi, o'quvchilarda darsga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, nemis tilini o'qitishda noodatiy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish zamonaviy ta'limning ajralmas qismi bo'lib qolmoqda. Bu yondashuvlar o'quvchiga nafaqat bilim beradi, balki uni fikrlovchi, izlanadigan, muloqotga kirishadigan shaxs sifatida shakllantiradi. Ta'lim jarayoni biryoqlama emas, balki ikki tomonlama faol muloqot shaklida kechadi.

Kelajakda nemis tili o'qitish jarayonida texnologik yondashuvlar yanada chuqurlashadi. Virtual laboratoriyalar, sun'iy intellekt asosidagi til o'rganish dasturlari, metaverse muhitidagi muloqot simulyatorlari o'quvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Ammo qanday texnologiya bo'lmasin, o'qituvchining mahorati,

ijodkorligi va o'quvchi bilan samimiy muloqoti har doim eng muhim omil bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.* – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ–5117-son qarori.
3. Yuldasheva D. *Chet tillarni o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish.* – Toshkent, 2021.
4. Ziyayeva N. *Innovatsion pedagogik texnologiyalar.* – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
5. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching.* – Pearson Education, 2015.
6. Dörnyei Z. *Motivational Strategies in the Language Classroom.* – Cambridge University Press, 2001.
7. Scrivener J. *Learning Teaching.* – Macmillan Education, 2011.
8. Oxford R. *Teaching and Researching Language Learning Strategies.* – Routledge, 2017.
9. <https://www.goethe.de>
10. <https://quizlet.com>
11. <https://kahoot.com>
12. <https://padlet.com>
13. Qodirova G. *Zamonaviy ta'lim texnologiyalarining chet tillarini o'qitishda o'rni.* – Toshkent, 2020.
14. Qahhorova N. *Interfaol metodlar orqali nemis tili darslarini samarali tashkil etish.* – “Filologiya masalalari” jurnali, 2022.